

Aristoteles' tanker om det levende

Sist oppdatert: 11. november 2003

Spørsmålet om hva liv er går til kjernen av naturfaget. Naturfag omhandler både levende og ikke-levende ting, ettersom naturen består av både levende og ikke-levende ting. Biologien begrenser seg derimot til studiet av de levende ting i naturen. Ordet «biologi» kommer fra de greske ordene «bios» (liv) og «logos» (lære).

Det er ikke alltid så lett å slå fast om noe er levende eller ikke-levende. Hva med f.eks. vann eller jord: hvordan kan de være ikke-levende når de inneholder så mange små, levende organismer?

Den greske filosofen Aristoteles (384 f.Kr. – 324 f.Kr.) definerte det levende som «det som har evne til å bevege seg selv», dvs. det som ikke trenger noen ytre påvirkning for å forandre seg. Grunnen til at de levende ting bruker denne evnen, og faktisk forandrer seg, er at de har en form for streben etter å virkeliggjøre seg selv. For eksempel vil et frø ta til seg næring og vokse fordi det streber etter å bli en plante. Og når planten er utvokst vil den strebe etter å gjøre det som ligger i denne plantens natur, bl.a. å blomstre og sette frø.

De ting som har liv har derfor ifølge Aristoteles også en form for sjel. Ordet for sjel på gresk er psyche – som i ordet psykologi. Psyche kan forstås som «livsevne», men betyr også «pust». Alt levende har derfor en egen evne, nemlig livsevnen, og de puster, dvs. at de tar til seg næring – på en eller annen måte.

Det var Aristoteles som delte inn alle naturlige ting i kategoriene mineraler, planter og dyr. Han hadde i tillegg en egen kategori for mennesket. Mineraler har ikke livsevne, men de øvrige kategoriene har livsevne på forskjellige nivåer:

- planter har evne til å ta til seg næring, formeringsevne og voksekraft
- dyr har i tillegg evnen til å føle og strebe (dvs. at de selv kan bevege seg rundt for å skaffe seg mat, ly osv.)
- mennesket har i tillegg til dette også evne til å tenke. Tenkeevnen kjennetegnes ved at den er abstrakt

Hvert høyere nivå har, i tillegg til de evner som kjennetegner dette nivået, også evnene til de nivåer som er lavere. Dyr kan f.eks. ikke bare føle og strebe,

de har også evne til å ta til seg næring, og de har formeringsevne og voksekraft.

Men Aristoteles var en god observatør og skjønnte at det ikke er noen skarpe skiller mellom disse nivåene, og at det noen ganger kan være vanskelig å plassere noe på ett bestemt nivå.

Senere har man gått bort fra Aristoteles' forståelse av naturen til fordel for en mekanistisk forståelse hvor man ikke anerkjenner en egen streben i naturen. Den mekanistiske forståelsen ser på naturen bare som død materie som tilfeldigvis støter borti hverandre og derfor gir et skinn av liv. Her blir kanskje livet litt mindre forståelig? Til gjengjeld går vi ikke utover det vi kan observere – for vi har jo ikke se hverken «livsevne», «sjel» eller «streben» med våre egne øyne, kan vi vel? Det eneste vi observerer er at tingene faktisk beveger seg.

Filosofiske spørsmål

- 1. Er Aristoteles' definisjon av levende ting som «det som har evne til å bevege seg selv» en god definisjon? Hvis ikke: har du et bedre forslag?*
- 2. Hvor finner vi «livsevne», «streben» og «sjel» i naturen? Er det mulig å skille mellom levende og ikke-levende ting uten å ha med disse begrepene (og det syn på naturen som de hører hjemme i)? Kan du tenke deg andre måter å forstå livet på? Hvilke ord vil du i tillegg ha brukt?*
- 3. Er det alltid slik at dyr befinner seg på et høyere nivå enn planter? Kunne det ikke tenkes at planter har evner som vi ikke har oppdaget? Hva slags evner kunne i tillegg det ha vært?*